

KRONIKA NAUKOWA

Konrad Bączek

SPRAWOZDANIE Z SESJI SPOTKANIE Z WARMIĄ. WSPOMNIENIE O SZKOŁACH POLSKICH NA WARMII W 90. ROCZNICĘ UTWORZENIA POLSKO-KATOLICKICH SZKÓŁ PRYWATNYCH

Rok 2019 został ustanowiony przez Sejmik Województwa Warmińsko-Mazurskiego Rokiem 90-lecia Polskich Szkół na Warmii i Mazurach. W ramach jego obchodów Towarzystwo Naukowe im. Wojciecha Kętrzyńskiego w Olsztynie oraz Instytut Północny im. Wojciecha Kętrzyńskiego w Olsztynie (dawniej Ośrodek Badań Naukowych) zorganizowały sesję pt. *Spotkanie z Warmią. Wspomnienie o szkołach polskich na Warmii w 90. Rocznicę utworzenia polsko-katolickich szkół prywatnych*. Sesja odbyła się dnia 13 czerwca 2019 r. w Domu Polskim przy ul. Partyzantów 87. Spotkanie zainaugurował prof. dr hab. Stanisław Achremczyk witając zgromadzonych gości. Następnie dyrektor Instytutu Północnego dr Jerzy Kielbik dokonał otwarcia obrad.

Jako pierwszy wystąpił prof. dr hab. Stanisław Achremczyk (Instytut Północny, UWM) z referatem *Ludzie Warmii*. Na wstępie prelegent zarysował tło historyczno-kulturowe Warmii wskazując, iż w ponad 300-letnim okresie przynależności do Korony Królestwa Polskiego region ten odniósł wiele sukcesów. Twierdząc, że wielkość Warmii zbudowali jej mieszkańcy prof. Achremczyk zwrócił uwagę na bogactwo ówczesnej kultury ludowej. Następnie scharakteryzował wpływ przemian cywilizacyjnych i politycznych (głównie XIX-wiecznych) na przemiany kulturowe. Wiodącą rolę w kształtowaniu kultury polskiej zaczęli odgrywać synowie zamożnych chłopów warmińskich, którzy uzyskawszy staranne wykształcenie poza Warmią powracali następnie w rodzinne strony (prelegent przywołał nazwiska wybranych działaczy). Stanisław Achremczyk podkreślił, iż ważną pozycję w kulturze polskiej na Warmii zajmowali gawędziarze, poeci oraz mistrzowie ceremonii weselnych, wymieniając nazwiska niektórych spośród nich. Swoim autorytetem osoby te budowały ruch polski na Warmii, dla którego niemałe zasługi położyli również pisarze (np. Franciszek Kwas), malarze (np. Sylwester Sznardbach), działa-

cze oświatowi (np. Andrzej Samulowski, Jan Boenigk) i społeczni, nauczyciele (np. Alfons Barczewski, Józef Wydorski), drukarze (Konrad Borkowski), kupcy, pochodzący z Warmii żołnierze polskich sił zbrojnych, przedstawiciele ruchu robotniczego oraz lekarze. Kończąc wystąpienie Stanisław Achremczyk wyraził ubolewanie nad losem Warmiaków po II wojnie światowej. Zdaniem prelegenta mogliby oni uczyć osadników przybywających na Warmię od 1945 r. porządku, uczciwości oraz poszanowania prawa.

Kolejny referat, zatytułowany *Nauczyciele i uczniowie szkół polskich*, wygłosił dr Jan Chłosta (Towarzystwo Naukowe im. Wojciecha Kętrzyńskiego). Prelegent skoncentrował się na okresie 1929–1939, jednakże wcześniej przybliżył proces organizowania polskiej oświaty na Warmii w początkach lat 20. XX stulecia.

Przechodząc do głównej części wystąpienia Jan Chłosta wskazał jakie zadania placówki oświatowe otrzymały od kierownictwa ruchu polskiego (rozbudzenie i podtrzymanie polskości, rozszerzenie pracy istniejących organizacji polskich). Prelegent wspominał, że w porównaniu ze szkołami niemieckimi szkoły polskie prowadziły edukację na wyższym poziomie, co wynikało z mniejszej liczby uczniów przypadającej na jednego nauczyciela. W wystąpieniu podkreślono także rolę polskich ochronek w systemie edukacji na Warmii.

Jan Chłosta wskazał, iż po 1929 r. na terenie południowej Warmii funkcjonowało 15 szkół polskich w których pracowało 38 nauczycieli. Przypomniał również o losach Szkoły Polsko-Ewangelickiej w Piasutnie, która była jedyną polską szkołą na terenie Mazur. Wracając do kwestii szkolnictwa warmińskiego prelegent mówił o roli, jaką w zwalczaniu polskiej oświaty odegrał powiatowy inspektor szkolny w Olsztynie dr Franz Pasternak. Wiele uwagi poświęcił również zagadnieniu konsolidacji polskiego środowiska nauczycielskiego na Warmii. Jan Chłosta wskazał, iż polscy pedagodzy rozwijali wzajemną współpracę w ramach Towarzystwa Nauczycieli Polskich w Niemczech (oddział olsztyński) oraz Klubu Polskiego w Olsztynie. Platformą wymiany myśli i doświadczeń był wydawany kwartalnie „Poradnik Nauczycielski”, zaś pogłębianiu wzajemnych więzi służyły wakacyjne spotkania warmińskich nauczycieli. Następnie prelegent przybliżył zainteresowania wybranych pedagogów wspominając m.in. Ryszarda Knosafę (komendanta Hufca Wschodniopruskiego ZHPwN) oraz Franciszka Piotrowskiego z Woryt (twórcę objazdowego teatryku kukielkowego). Dalsza część referatu dotyczyła represji niemieckich wymierzonych w polskie szkolnictwo na Warmii. Szykany te polegały m.in. na zastraszaniu ubogich rodziców zwolnieniem z pracy w wypadku posłania dzieci do polskiej szkoły, pozbawieniu rodzin wsparcia socjalnego, nieudzielaniu kredytów przez banki niemieckie, ostracyzmie (połączonym niekiedy z pobiciami dzieci), likwidowaniu szkół polskich czy wreszcie zaostrzaniu restrykcji na przestrzeni lat.

Następnie prelegent wskazał, iż spośród 531 uczniów polskich szkół na Warmii ukończyło je 48 osób, z czego 20 kontynuowało naukę na poziomie gimnazjalnym. Jan Chłosta zaznaczył przy tym, że dalszą edukację utrudniały władze niemieckie, które zamknęły także możliwość przysposobienia do zawodu (m.in. w rzemiośle). W ostatniej części referatu zostały omówione, nierzadko dramatyczne, losy uczniów i nauczycieli szkół polskich w okresie II wojny światowej.

Kolejne wystąpienie obejmowało prezentację kronik szkolnych z Woryt i Nowej Kaletki, której dokonała mgr Barbara Barczewska (kierownik biblioteki Instytutu Północnego). W pierwszej części referatu przybliżono historię placówek w Worytach i Nowej Kaletce na ogólnym tle organizacji szkolnictwa polskiego na Warmii. Prelegentka przedstawiła informacje dotyczące funkcjonowania obydwu szkół, kierownictwa placówek, liczby uczniów i warunków lokalowych. Następnie omówiła okoliczności powstania kronik oraz dokonała ich prezentacji wskazując na różnice w formie zewnętrznej, a także omawiając ich treść.

W dalszej kolejności głos zabrał dr Jerzy Sikorski, który przybliżył sylwetkę Alfonsa Barczewskiego (1910–1971), nauczyciela, adwokata i działacza oświatowego, prywatnie ojca Barbary Barczewskiej. Po swoim wystąpieniu Jerzy Sikorski wręczył Barbarze Barczewskiej bukiet kwiatów w podziękowaniu za wieloletnią współpracę, a także za działalność jej ojca.

Kolejny element sesji stanowiła prezentacja okolicznościowej mapy południowej Warmii przedstawiającej szkoły polskie w okresie międzywojennym. Wydaną przez Stowarzyszenie Sympatyków Filatelii Maltańskiej w Olsztynie i Towarzystwo Naukowe im. Wojciecha Kętrzyńskiego mapę wzbogacono o zdjęcia budynków szkolnych i portrety nauczycieli.

Następnie z referatem *Polska Szkoła jednoklasowa Kleszczyna na Żłotowszczyźnie (V dzielnica Związku Polaków w Niemczech)* wystąpił dr hab. Roch Mackowicz, emerytowany profesor UWM w Olsztynie. Prelegent przybliżył międzywojenną historię Katolickiej Jednoklasowej Szkoły Polskiej w Kleszczynie, której organizatorem, a następnie kierownikiem był jego ojciec. Wystąpienie urozmaicono przedwojennymi fotografiami prezentującymi sceny z życia szkoły.

Na zakończenie sesji prof. Stanisław Achremczyk odczytał treść listu Marszałka Województwa Warmińsko-Mazurskiego do Warmiaków, po czym nastąpiło wręczenie listów obecnym na spotkaniu członkom społeczności warmińskiej. Następnie dyrektor Instytutu Północnego dokonał zamknięcia obrad.